

nych w sferze nauki i edukacji, to także stan świadomości ludzi, możliwości przeciwdziałania zagrożeniom przyrodniczym, zdrowotnym, militarnym, terrorystycznym i innym wytworzonym przez człowieka, umiejętności formułowania dalszego rozwoju społeczeństwa, umożliwiający ludziom zorganizowanie życia w danym środowisku fizycznym, przyrodniczym, społecznym – przez wykorzystanie możliwości stworzonych przez te środowiska zarówno pozytywnych, jak i negatywnych. Wiedzę o cywilizacji poszerza się w hasłach: cywilizacja alternatywna, cywilizacja industrialna, cywilizacja postreligijna, cywilizacja rolnicza, cywilizacja wartości duchowych.

Z politologicznego punktu widzenia na uwagę zasługują objaśnienia hasel: *demokracja i demokracja w społeczeństwie informacyjnym*.

Dużo uwagi poświęca się megatrendom życia cywilizacyjnego. Zaprezentowano m.in. hasła: megatrendy cywilizacyjne w społeczeństwie informacyjnym, megatrend cywilizacyjnego dystansu między południem a północą globu, megatrend demokracji, megatrend przełudnienia, megatrend terroryzmu międzynarodowego, megatrend zagrożenia ekologicznego, megatrend zagrożenia epidemiologicznego, megatrend zagrożenia termonuklearnego, megatrend żywnościowy, megatrendy sprzyjające egzystencji człowieka.

Opracowując poszczególne hasła Autor posłużył się oficjalną dokumentacją, m.in. Programami Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Rozwoju, Strategią Lizbońską Unii Europejskiej, Raportem o rozwoju społecznym, uchwałą Sejmu RP z 2000 r. *O przygotowaniach Polski do Społeczeństwa Informacyjnego* oraz dokumentami Rady Ministrów dotyczącymi tych kwestii. Wśród hasel istotne miejsce poświęcił *Raportom dla Klubu Rzymskiego*, tj. organizacji międzynarodowej utworzonej w 1969 r., mającej na celu badanie głównych światowych tendencji rozwoju ekonomicznego i społecznego. Skupili się w nim intelektualiści, myśliciele, uczeni, pisarze, kulturotwórcy, dziennikarze. Organizacja przygotowuje raporty, ekspertyzy, prace monograficzne dotyczące kierunków przemian współczesnego świata. Pierwszy *Raport. Granice wzrostu z 1972 r.* uznano za swoisty *bestseller* zarówno w świecie nauki, jak też

w różnych środowiskach ekonomicznych i społecznych. Zarysowano w nim pięć kwestii, tj. 1. ludność, 2. produkcja, 3. żywność, 4. wykorzystanie zasobów naturalnych ziemi, 5. produkcja przemysłowa, dewastacja środowiska naturalnego.

Charakteryzując *rewolucję edukacyjną*, wskazuje się że wiedza zdobyta w procesie kształtowania ma zapewnić ludziom: 1. Umiejętność dostosowania się do zmieniającej się rzeczywistości w różnych dziedzinach życia; 2. zdolności pokonywania wszelkich trudnych problemów w procesie przekształceń cywilizacyjnych; 3. eliminację lęków przed nowymi problemami mającymi powstawać na różnych etapach rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Prezentowana książka zasługuje na dużą uwagę w procesie edukacji o przemianach współczesnego świata. Jej najważniejsze ogniwa stanowią: 1. sygnalizowanie nowych zjawisk i procesów ujawniających się w rzeczywistości informacyjnej; 2. określenie predyktywne głównych kierunków rozwoju życia kulturowo-cywilizacyjnego; 3. wskazywanie zagrożeń dla ludzkości wynikających z niezdolności przystosowania się szerokich kręgów ludzi do zmieniającej się rzeczywistości kulturowo-cywilizacyjnej; 4. syntetyczne zdefiniowanie nowych zjawisk i procesów ujawniających się w rozwój współczesnego życia kulturowego; 5. syntetyczne zdefiniowanie współczesnego obrazu życia kulturowego oraz wskazanie na ujawniające się tendencje dalszego jego rozwoju.

Książka zasługuje na uwagę szerokich kręgów czytelników, zwłaszcza interesujących się współczesnymi przemianami życia kulturowo-cywilizacyjnego.

Andrzej Chodubski

Jakub Potulski, *Geopolityka w świecie nowoczesnym*, Instytut Geopolityki, Częstochowa 2011, ss. 274.

Rozpoznając przemiany kulturowo-cywilizacyjne współczesnego świata zauważa się, zachodzenie istotnych przekształceń w relacjach między człowiekiem a przestrzenią geograficzną

określanych mianem geopolityki. Problem ten jest przedmiotem analizy poznawczej w prezentowanym studium. W starannie opracowanym do niego „Wstępie”, zatytułowanym „Ponowoczesność” wskazuje się, że istnieje powszechne przekonanie, że ludzkość stoi obecnie w obliczu radykalnych przemian w ładzie społecznym. Zmiany te nie są ograniczone do konkretnych państw narodowych, lecz wynikają raczej z procesów globalizacji, które prowadzą do zakwestionowania dotychczasowych form organizacji życia kulturowego. Przyszłość staje się coraz częściej obiektem zainteresowania myślicieli, poszukujących odpowiedzi na pytania dotyczące strategii przemian kulturowo-cywilizacyjnych oraz cech charakterystycznych kształtującej się nowej rzeczywistości. Przypomina się opinie futurologów, że nowa cywilizacja niesie ze sobą nowy styl życia rodzinnego, zmiany w sposobie pracy, odnośnienie się do siebie i życia, nowy kształt życia gospodarczego, nowe konflikty polityczne, a przede wszystkim nową świadomość. Ludzkość stanęła w obliczu najgłębszego w swych dziejach przewrotu społecznego i najsmielszej twórczej przebudowy (s. 9).

Od lat 60. XX w. zaczęło się definiowanie nowej rzeczywistości, oraz wskazywanie ujawniających się trendów i tendencji ujawniających się w jej rozwoju. Pojawiły się wtedy pojęcia „globalna wioska”, „wiek informacji”, na początku lat 80. wskazano dziesięć tzw. megatrendów, tj. podstawowych tendencji rozwojowych, które generują kształt nadchodzącej przyszłości. W końcu lat 80. pojawiło się pojęcie globalizacja, którą zwykle się określać zjawiska i procesy przemian, polegające jednocześnie na unifikacji i dywersyfikacji rzeczywistości kulturowo-cywilizacyjnej, a definiować jako proces zagęszczania i intensyfikowania powiązań i zależności ekonomicznych, finansowych, politycznych, militarnych, kulturowych, ideologicznych między społecznościami ludzkimi, co prowadzi do uniformizacji świata w tych wszystkich zakresach i odzwierciedla się w pojawieniu więzi społecznych, solidarności i tożsamości w skali ponadlokalnej i ponadnarodowej.

Wskazuje się w wykładzie, że kategoria „globalizacja” jest obecnie podstawowym pojęciem w objaśnianiu kierunków rozwoju społecznego świata.

Przypomina się, że na początku lat 90. pojawiła się też kategoria „społeczeństwo wiedzy” oznaczające kształtowanie się rzeczywistości cywilizacyjnej, w której wytwarzanie i przetwarzanie przedmiotów materialnych, typowe dla produkcji fabrycznej jest spychane na margines przez wytwarzanie i przetwarzanie wiedzy, która staje się centralnym dla gospodarki towarem. W latach 90. nośna stała się również kategoria „wiek informacji”, która ma definiować rzeczywistość cywilizacyjną, którą generują technologie informacyjne, wpływają one na przemiany współczesnego świata, a w tym na strukturę społeczną, na relacje władzy, przekształcanie rodziny, charakter doświadczeń jednostki, przyczyniając się tym samym do uformowania nowego typu ładu społecznego oraz nowego typu kultury.

Wskazuje się tu, że coraz gwałtowniejsza dynamika przekształceń współczesnego świata obejmuje następujące obszary: 1. załamanie się tradycyjnych systemów ideologicznych, które zastępują odradzające się tendencje nacjonalistyczne, religijne, fundamentalistyczne, co prowadzi do kształtowania się nowych form konfliktów społecznych; 2. przemieszczenia ludnościowe: masowe migracje, które tworzą zjawisko wieloetniczności, wielokulturowości, homogeniczności kulturowej, a także reakcje obronne w postaci ksenofobii, stereotypów oraz antagonizmów międzygrupowych; 3. globalizacja ekonomiki i kultury prowadząca do coraz większej współzależności społeczeństw, uniformizacji stylów życia, systemów reguł, norm i wartości, ale równocześnie wyzwalająca tendencje odródkowe, separatystyczne, izolacjonistyczne; 4. zmiany w formach i strukturach życia społecznego, kryzys instytucji demokracji przedstawicielskiej, załamanie się idei „państwa opiekuńczego”, pojawianie się i rosnące znaczenie pozainstytucjonalnych metod politycznych 5. gwałtowny rozwój nowych technologii produkcyjnych, informatycznych, prowadzących do radykalnych zmian w sferze pracy, edukacji, rozrywki (s. 13).

Wskazuje się, że obecne kształtowanie się ładu kulturowo-cywilizacyjnego powodują takie zjawiska, jak: 1. poszukiwanie zróżnicowanych i odnawialnych źródeł energii; 2. nowe metody produkcji gospodarczej (zanik produkcji

taśmowej); 3. pojawienie się nowych instytucji społecznych, zwanych elektroniczną wioską, 4. rewolucja systemu edukacyjnego. 5. Zmiana form społecznego współdziałania; 6. powstanie nowego kodeksu zachowań społecznych, Zanik standaryzacji, synchronizacji i centralizacji; 8. zniesienie koncentracji energii, pieniędzy i władzy; 9. pojawienie się nowego typu rodziny, która przestaje być zamkniętą komórką społeczną.

W zmianach współczesnego systemu międzynarodowego obserwuje się takie zjawiska, jak: 1. współzależność, oznaczającą wzrastającą zależność oddziałujących na siebie różnych subsystemów; 2. transgraniczność, co oznacza, że świat państwocentryczny ewoluje w kierunku świata transgranicznych powiązań, w którym państwo jest tylko jednym z uczestników; 3. globalizację i kontrglobalizację.

Wskazuje się, że transformacja systemu międzynarodowego, zwana „trzecią falą” lub ponowoczesnością, wymaga nowego spojrzenia na środowisko międzynarodowe, oraz uwzględnienie narastających procesów współzależności i transgraniczności, pojawiania się nowych aktorów i zmiany wzajemnych interakcji pomiędzy nimi.

Podkreśla się przy tym, że obserwowalne współczesne przekształcenia środowiska międzynarodowego nie są jedynie zwykłą zmianą, związaną z przekształceniami struktury geopolitycznej świata będącą następstwem rywalizacji wielkich mocarstw i zwycięstwem jednego z nich. Jest to zmiana głębsza, fundamentalna związana z przejściem od cywilizacji nowoczesnej do ponowoczesnej. Zmiana ta wymaga nowego podejścia badawczego i wypracowania nowych kategorii intelektualnych.

Wykład w prezentowanym studium podzielono na dziesięć rozdziałów, zatytułowanych kolejno: I. Ponowoczesna geopolityka; II. Postwestfalski ład międzynarodowy; III. Deterytorializacja – świat bez granic (Borderless); IV. Nowi aktorzy geopolityczni; V. Globalny kapitalizm – geoeconomia w miejsce geopolityki; VI. Soft – power infosfera; VII. Imperium czyli hegemonia w świecie ponowoczesnym; VIII. Konflikty w świecie ponowoczesnym, IX. Wojna z terrorem – geopolityczny ład ponowoczesno-

ści; X. Ekopolityka, czyli geopolityka środowiska naturalnego.

Zwraca się w wykładzie uwagę, że geopolityka obecnie doświadcza renesansu zainteresowania naukowego oraz w sferze praktyki politycznej. Spowodowało to zachwianie się dotychczasowego porządku międzynarodowego. Jako rzeczywistość służąca do prognozowania stosunków międzynarodowych w aspekcie przestrzennym stała się nośnym przedmiotem uwagi strategów ładu międzynarodowego: jak i opinii publicznej. Pojawiło się zapotrzebowanie na swoistą „wyobraźnię geopolityczną”, za pomocą której można analizować dokonujące się zmiany i wylaniający się nowy ład polityczny. Przypomina się, że powstanie myśli geopolitycznej związane było z determinizmem geograficznym oraz darwinizmem społecznym. Renesans geopolityki na przełomie lat 80. i 90. związany był głównie ze zmianami zachodzącymi w środowisku międzynarodowym. Rosnąca globalna współzależność sprawia, że tworzą się nowe międzynarodowe „reguły gry”.

Współczesna geopolityka kształtuje się w sytuacji, w której tradycyjne jej kategorie, takie jak przestrzeń, położenie, granice zaczęły tracić na znaczeniu, głównie ze względu na rewolucję informatyczną i komunikacyjną. Nazywanie współczesnej geopolityki mianem ponowoczesnej budzi liczne kontrowersje (s. 29). Aczkolwiek zauważa się, że zachodzące przemiany wywołują konieczność przejścia do nowoczesnej geopolityki (*modern geopolitics*) do geopolityki ponowoczesnej (*postmodern geopolitics*), uwzględniającej nowe wyzwania i zmiany, które zaszły w przestrzeni globalnej. Przypomina się, że w dotychczasowym rozwoju charakterystycznym był dla niej opis obserwowalnych formacji przestrzennych europocentryczny charakter, tj. wyobrażenia geopolityczna kształtowała się w Europie w okresie ekspansji Europejczyków na inne kontynenty.

Przypomina się, że wielki przełom w globalnym ładzie międzynarodowym dokonał się na początku lat 90. w sytuacji rozpadu ZSRR i ograniczenia konfliktu Wschód – Zachód. Przeszło funkcjonować jedno z dwóch ogniw ukształtowanego po II wojnie światowej systemu dwubiegunowego. Zakończenie zimnej wojny oznacza zamknięcie pewnego etapu historii stosun-

ków międzynarodowych, związanych z porządkiem jałtańsko-poczdamskim. W życiu międzynarodowym przyjęto koncepcję odchodzenia od antagonizmu i wrogości, zastępując je koncepcjami otwartości i tworzenia reguł partnerstwa bez uprzedzeń ideologicznych i działań dywersyjnych. W sferze gospodarczej nowy ład zaznaczył się rozwojem systemu rynkowego na wszystkich kontynentach, przy jednoczesnym pogłębieniu się asymetrii pomiędzy krajami bogatymi i biednymi (s. 45).

We współczesnym środowisku międzynarodowym zmienia się sytuacja państwa. Ulega ono ewolucji, gdyż jest organizacją, która w największym stopniu podlega oddziaływaniu integrujących i dezintegrujących procesów globalnych. Z jednej strony, ujawnia się tendencja do tworzenia nowych państw, z drugiej jednak, słabnie ich rola i znaczenie. Pozytcje państwa ograniczają silne, wpływowe organizacje ponadnarodowe, których członkami są osoby fizyczne lub prawne a nie państwa. Globalizacja i rewolucja informatyczna czynią, że następuje ograniczenie państwa nad przestrzenią, na której sprawowało dotąd suwerenną władzę. Ograniczeniu uległy wszystkie rodzaje suwerenności państwa: polityczna, gospodarcza, kulturalna. Wyrażnemu osłabieniu ulegają funkcje ochronne państwa. Granice stają się coraz bardziej „przepuszczalne” i ułatwiają swobodny przepływ towarów, ludzi i informacji. Osłabieniu ulega władza państwowa nad własną ludnością, co jest spowodowane rosnącym zakresem praw i swobód jednostek i grup, wynikającym z traktatów międzynarodowych, a także ze swobodą oddziaływania czynników zewnętrznych na ludność państwa. Czytelne staje się oddziaływanie na społeczeństwa organizacji ponadterytorialnych, instytucji posiadających wspólne normy i interesy. Uznaje się, że istotą globalnego zarządzania jest budowa międzynarodowego państwa, sieci instytucji i procesów, które umożliwiają lokalnym i globalnym aktorom gromadzenie i weryfikowanie informacji, wiedzy i umiejętności w celu rozwijania wspólnej polityki rządzenia. Wskazuje się, że nowe reguły gospodarki rynkowej wymuszają rezygnację państwa ze swojego dotychczasowego statusu, a w tym od „sztywnego” trzymania się dotychczasowych granic (s. 73). Ich znaczenie osłabiają

w ważnym stopniu technologie informatyczne, które tworzą nową „geografię” społeczeństwa sieci, społeczeństwa ryzyka, zorientowanej na funkcjonowanie w przestrzeni transnarodowej, a w tym w cyberprzestrzeni.

Zauważa się, że w ostatnich latach nastąpiło zwiększenie ilości jednostek społecznych, będących uczestnikami i aktorami stosunków międzynarodowych. Za aktorów tych uznaje się wszystkie grupy, organizacje i struktury, które w swojej działalności politycznej tworzą wyobrażenia o otaczających przestrzeniach i wyrażają je w swojej aktywności i zadaniach. Na określonej przestrzeni wchodzi oni w interakcje i wzajemne związki z innymi podmiotami, które mogą mieć charakter współpracy lub konfliktu. W swej aktywności bazują na społecznie wytworzonych wyobrażeniach przestrzennych, które stanowią ważny element samoidentyfikacji i tożsamości.

W generowaniu nowego ładu międzynarodowego ważną rolę odgrywają międzynarodowe instytucje finansowe i gospodarcze, jak: Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Bank Światowy, Światowa Organizacja Handlu. Instytucje te posiadają obecnie uprzywilejowaną pozycję w kierowaniu i narzucaniu reguł światowego porządku gospodarczego a ich szczególne geopolityczne znaczenie wynika z faktu, iż poza sferą ekonomiczną są w stanie oddziaływać także na sferę społeczną, polityczną i kulturalną.

W rzeczywistości umacniania się informacyjności w życiu kulturowym społeczeństw, ujawnia się tendencja do kształtowania swoich opinii na podstawie obrazów i dźwięków przetwarzanych przez media. Uważa się, że środki masowego przekazu przekształciły się w aktywnego aktora politycznego. Specyfika globalnych mediów jako uczestników geopolitycznych procesów wynika z faktu, że rzadko są one podmiotem niezależnym i większość z nich jest uzależniona od silniejszego aktora geopolityczno-ekonomicznego (grupy finansowo-kapitałowe) lub politycznego (państwo, partie polityczne, grupy interesu, ruchy społeczne).

W procesach przemian cywilizacyjnych ważną rolę odgrywają ruchy migracyjne. Na początku lat 90. liczba migrantów przekroczyła 90 mln i jej wielkość stale rośnie. Migracje kształtują różnorodność etniczną, przyczyniają się do

kulturowego wzbogacenia wielu społeczeństw oraz ożywiają dynamikę społeczną i gospodarczą. Migracje ludności ujawniają wyzwanie w zakresie definiowania tożsamości narodowej oraz obywatelstwa. Są one następstwem nierówności w życiu gospodarczym i politycznym, brakiem równowagi demograficznej w różnych państwach świata. W przeszłości emigranci byli to ludzie przede wszystkim biedni, niewykształceni. Współcześnie na emigrację kierują się w istotnej części ludzie starannie wykształceni, specjaliści, którzy udają się do ośrodków (państw) wysoko rozwiniętych pod względem kulturowo-cywilizacyjnym, a w tym gospodarczym. Ujawniające się na szeroką skalę ruchy migracyjne rodzą sytuacje konfliktowe. Niektóre państwa podejmują działania na rzecz określenia zasad (polityki) przyjmowania imigrantów. Stawiając przy tym bariery zaporowe ograniczające napływ imigrantów. Na tym tle ujawniają się różnego rodzaju uprzedzenia, odzywają mity i stereotypy, które w konsekwencji prowadzą do napięć narodowościowych i etnicznych oraz konfliktów o zasięgu lokalnym.

Przypomina się w wykładzie, że działalność gospodarcza jest jednym z podstawowych przejawów aktywności człowieka i wpływa ona na całokształt życia ludzkiego. Współcześnie wszystkie problemy społeczne uzyskują swój sens przede wszystkim przez odniesienie do sfery gospodarczej. Zauważa się przy tym, że współczesny świat w coraz większym stopniu kieruje się nie gospodarczymi regułami, ale geoeconomicznymi. Gospodarka światowa stanowi odrębną jakość w porównaniu z przeszłością, co wynika m.in. z internacjonalizacji światowego handlu i finansów, rosnącego znaczenia i siły korporacji międzynarodowych oraz wzrastającej roli międzynarodowych instytucji ekonomicznych, jak np. Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Globalna ekonomia narzuca światu swoje reguły gry, tworzy się nowy typ powiązań międzynarodowych, tworzy się megakapitalizm z globalnym handlem, pieniądzem i gospodarką niejednokrotnie funkcjonującą „ponad i poza głowami państw”. Rywalizacja międzynarodowa to obecnie przede wszystkim walka o dostęp do strategicznych surowców naturalnych (s. 123).

Zauważa się, że świat na przełomie ostatnich stuleci wkroczył w nową fazę rozwoju, gdzie realizuje się model, w którym geoeconomia i geofinanse odgrywają kluczową rolę. Wyraża się opinię, że o sile i atrakcyjności państwa nie decyduje potencjał militarny (*hard power*), ale rzeczywistość kulturowa i ideologiczna (*soft power*). Atrakcyjność kulturowo-cywilizacyjna stanowi o pozyskiwaniu przez państwo sojuszników i legitymizowaniu swojej polityki zagranicznej (s. 139). Istotne w tym względzie są rozwiązania technologiczne związane z rewolucją teleinformatyczną. Ci, którzy, zdobywają kontrolę nad zasobami informacyjnymi zyskują przewagę w walce o władzę. Sukces zależy bowiem od dostępu i zdolności do interpretowania informacji w taki sposób, by mobilizować zbiorową energię uczestników. Istotna jest w tym względzie umiejętność odpowiedniego i wielokierunkowego modelowania przekazu. Zauważa się, że współczesna geopolityka dużą wagę przywiązuje do mediów, do analizy sposobów, w jaki są konstruowane i reprezentowane dominujące wyobrażenia o związkach przestrzennych rzeczywistości kulturowej, a w tym gospodarzej z polityką.

Przypomina się w wykładzie, że historia świata jest historią wielkich potęg (supermocarstw), które decydowały o globalnym, czy też regionalnym porządku politycznym. W każdym systemie międzynarodowym mocarstwa dominujące w hierarchii siły ograniczają i kontrolują procesy istotnych interakcji między głównymi elementami systemu (globalny system polityczny, globalna ekonomia, globalne środowisko społeczne, globalna sieć informacji i komunikacji).

Zwraca się uwagę, że kultura i tożsamość kulturowa stanowiące w szerokim pojęciu tożsamość cywilizacji, kształtują wzorce spójności, dezintegracji i konfliktów. Ludzie stają się zagubieni w anonimowej rzeczywistości kulturowo-cywilizacyjnej, poszukują punktów odniesienia, oparcia, wspólnoty, z którą mogliby się identyfikować.

Jednym z najważniejszych wydarzeń symbolizujących początek XXI w. stały się ataki terrorystyczne na World Trade Center w Nowym Jorku w 2001 r. Nową jakością stała się kategoria bezpieczeństwo zarówno w ładzie krajowym

(państwowym), jak i międzynarodowym. Ataki terrorystyczne w USA spowodowały zmianę geopolitycznego kodu światowego tego mocarstwa. Stosunki międzynarodowe określone zostały m.in. „wojną z terrorem”. Różnie jest definiowana kategoria „terror”, „terroryzm”, najogólniej postrzega się ją jako stosowanie siły lub groźby przez jednostki i grupy osób w celu wywarcia wpływu na władzę i opinię publiczną, jak i grupy osób oraz jednostki. Terroryzm wywołuje długo terminowe skutki psychologiczne. Wskazuje się, że współczesne przejawy terroryzmu w istotnym stopniu związane z fundamentalizmem religijnym. We wszystkich religiach istnieją grupy fundamentalistów, wykorzystujących wiarę jako usprawiedliwienie aktów terroryzmu (s. 221).

Wskazuje się w wykładzie, że na początku XXI w. dużą wagę zaczęto przywiązywać do problemów ochrony środowiska naturalnego. Wraz z ujawnieniem się destrukcyjnych skutków żywiołowej industrializacji, urbanizacji i rozwoju techniki ujawnia się także świadomość ekologiczna. Problemy ochrony środowiska naturalnego są przedmiotem dyskursu politycznego. Przypomina się tu opinię ekologów, iż nie da się zignorować faktu, iż wszyscy ludzie zamieszkują planetę Ziemi, gdziekolwiek by na niej nie mieszkali, są ze sobą w nierozdzielny sposób związani przez powietrze, klimat, temperatury, jedzenie, które spożywają, wodę, którą piją. Współzależność ta wynika z korzystania z tego samego planetarnego ekosystemu, którego dewastacja stanowi jedno z najpoważniejszych zagrożeń egzystencjalnych dla współczesnego człowieka. Zagrożenie wypływające z dewastacji środowiska naturalnego narastało stopniowo, przyspieszenie niebezpieczeństwa przyniosła druga połowa XX w. Wraz z nim ujawniły swą aktywność transnarodowe ruchy na rzecz ochrony środowiska, budzące świadomość w tym zakresie zwaną ekologiczną. Ekologizm stał się w ostatnich dziesięcioleciach ideologią, posiadającą własne idee, dotyczące najważniejszych sfer życia społecznego. Jest on ideologią dysponującą własną specyficzną wizją organizacji globalnej przestrzeni.

W Zakończeniu, mającym refleksyjny ogład prezentowanych kwestii poznawczych, generowanych przez współczesną rzeczywistość kul-

turowo-cywilizacyjną, wskazuje się, że nie jest ona ładem statystycznym, raz na zawsze danym. Jest to rzeczywistość dynamiczna, charakteryzująca się zmiennością a przekształcenia, które w niej zachodzą, powodują kształtowanie się zupełnie nowych warunków bytu ludzkości. Współczesny świat podlega niezwyklej transformacji, związanej z obecnymi i przewidywanymi przemianami cywilizacyjnymi. W opracowaniu problemu posłużono się starannie dobraną literaturą przedmiotu.

Szczególne wartości zaprezentowana w książce zawiera się w: 1. zdefiniowaniu kategorii „świat ponowoczesny”; 2. określeniu współczesnie relacji zachodzących między człowiekiem a przestrzenią geograficzną, określonych mianem geopolityki; 3. wskazaniu najistotniejszych zjawisk i procesów, z dużą siłą kształtujących się w rzeczywistości informacyjnej współczesnego świata; 4. wskazaniu najnowszych wyzwań i tendencji w rozwój współczesnej geopolityki; 5. w wpisaniu refleksji, dotyczącej ponowoczesności świata, a zwłaszcza jej tendencji rozwoju w dyskurs naukowy, poprzez przywołanie najistotniejszych studiów i opracowań polskich i zagranicznych z tego zakresu.

Książka zasługuje na dużą uwagę znawców współczesnych przemian cywilizacyjnych zarówno analizujących je w wymiarze intelektualnym, jak i strategów, architektów nowego ładu kulturowego.

Andrzej Chodubski

Andrzej Sepkowski, *Kształty pamięci zbiorowej. Wzję historii w polskiej powieści historycznej po 1945 roku*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2007, ss. 412.

Z dużą siłą uprawiana obecnie polityka historyczna, ujawnia, że w ważnym stopniu polityka deformuje historię. Interpretacja przeszłości zawsze czemuś służy, zwykle jako afirmacja określonych, użytecznych w danym czasie zjawisk i procesów, jak też argument w demaskowaniu przeciwnika ideowego, narzędzie w zdobywaniu, sprawowaniu i utrzymaniu władzy. Historia pozostaje zawsze narzędziem w ręku decydentów, bądź opozycjonistów świata polityki.